

Anna Ziętek

Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego „Elektryk”
w Nowej Soli

PROBLEMY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I WSPARCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Rozważania nad zagadnieniami dotyczącymi aktywności zawodowej osób z niepełnościami prowadzą do wniosku, że istnieje wiele czynników, które w znaczny sposób implikują przeobrażenia w procesie edukacji i na rynku pracy. Istotną właściwością tych przeobrażeń jest przygotowanie osób z niepełnościami do wejścia na rynek pracy i utrzymanie ich aktywności w życiu zawodowym i społecznym. Wśród kryteriów, na podstawie których dokonuje się zmian lub doskonalenia procesu edukacji i rynku pracy, w literaturze przedmiotu wymienia się dostosowanie treści kształcenia zawodowego do potrzeb i możliwości ucznia, jak również wymogów zmieniającego się rynku pracy, doskonalenie efektywności systemu doradczo - edukacyjnego w procesie edukacji zawodowej i na rynku pracy oraz poprawę efektywności systemu zatrudnienia, aktywności zawodowej i wsparcia osób niepełnosprawnych. Aktywność zawodowa oznacza udział jednostki w mającym wymiar społeczny procesie produkcji, czyli, mówiąc wprost, podejmowanie płatnej pracy¹. Trzeba zaznaczyć, iż dla aktywności zawodowej istotny jest udział edukacji zawodowej, w której przygotowanie do pracy stanowi o podejmowaniu działań i osiąganiu celów społecznych i zawodowych. Przygotowanie do pracy stanowi proces wielostronny, który, według Z. Wiatrowskiego, dopełniony wychowaniem przez pracę obejmuje trzy etapy, czyli: etap kształcenia i wychowania pro zawodowego, etap kształcenia zawodowego, etap kształcenia w zakładzie pracy².

Kształcenie prozawodowe obejmuje działania edukacyjne prowadzące do poznania zawodów i pracy zawodowej³. Rezultatem kształcenia zawodowego jest wykształcenie za-

---

¹ K. Czarnecki, B. Pietrulewicz, *Leksykon profesjologiczny*. Praca naukowa Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne Zarząd Główny - Zielona Góra, Sosnowiec 2010, s. 35.

² Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Wyższa Szkoła pedagogiczna w Bydgoszczy, s. 50.

³ T. Nowacki, Z. Wiatrowski, *Mały słownik pedagogiki pracy*, IKZ, Warszawa 1978, s. 88.

wodowe, którego znaczącymi składnikami - obok wiedzy ogólnej i zawodowej - są umiejętności zawodowe⁴. Wincenty Okoń definiuje umiejętność zawodową, jako „sprawność w posługiwaniu się odpowiednimi wiadomościami przy wykonywaniu określonych zadań”⁵. Z kolei cytowany wcześniej Z. Wiatrowski nabywanie umiejętności postrzega, jako „proces gotowości i możliwości celowego działania z wyborem i zastosowaniem najbardziej odpowiednich sposobów oraz z uwzględnieniem określonych warunków, gwarantujących właściwe rezultaty tego działania”⁶. Natomiast Tadeusz W. Nowacki uważa, że umiejętności zawodowe są złożonymi umiejętnościami ogólnymi, zawodowymi i praktycznymi i zalicza do nich w szczególności umiejętności wykonawcze, umiejętności organizacji stanowiska pracy, umiejętności oszczędnego gospodarowanie oraz przestrzegania i zachowania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy⁷. Istotne jest również, iż umiejętności mogą stanowić o efekcie aktywności. Połączenie umiejętności z wiadomościami i cechami osobowości zawodowej współtworzy kompetencje zawodowe, zapewniające skuteczność działania na rynku pracy. Skuteczność ta, w przypadku osób z niepełnosprawnościami, dodatkowo warunkowana jest dostępnością do zakładów pracy, dostosowaniem stanowiskowym oraz wyposażeniem technicznym, informatycznym i architektonicznym.

Biorąc pod uwagę powyższe aspekty, można przyjąć, że aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnościami zależy w dużym stopniu od umiejętności zawodowych, w szczególności zaś od umiejętności adaptacji i pracy w grupie, umiejętności samokształcenia i doskonalenia zawodowego, aktywności, zaradności, twórczości, odpowiedzialności, krytyczności i samodzielności⁸. Zależy ona również od zaangażowania zawodowego a także od motywacji do pracy i współpracy. Realizacja tak sformułowanych zadań wymaga przede wszystkim doskonalenia obszarów edukacyjno – zawodowych w procesie edukacji i na rynku pracy. Istotą obecnego kształcenia zawodowego jest doprowadzenie do uzyskania kwalifikacji zawodowych przydatnych dla ewoluującego rynku pracy oraz przygotowanie do samodzielnego doskonalenia się. System kształcenia zawodowego osób z niepełnosprawnościami, funkcjonujący w szczególności w szkołach branżowych, powinien zapewnić elastyczność kształcenia⁹, indywidualizację, możliwość doksztalcenia i doskonalenia zawodowego oraz większe zróżnicowanie ofert edukacyjnych¹⁰. Szczególną rolę w aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami mogą odegrać również rozwiązania dotyczące zarówno rozszerzenia dostępności do szkół powszechnych jak i doskonalenia doradztwa i poradnictwa zawodowego, z uwzględnieniem zainteresowań zawodowych, predyspozycji zawodowych oraz zdolności zawodowych.

⁴ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogika pracy...*, op. cit., s. 202.

⁵ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny...*, op. cit., s. 146.

⁶ F. Szlosek, *Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 1998, s. 16.

⁷ T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, PWN, Warszawa 1980, s. 100.

⁸ W. Kłosowska, *Szanse edukacji zawodowej w świetle raportu UNESCO, Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, [W:] R. Gerlach (red.), *Kształcenie prozawodowe i zawodowe w kontekście integracji Europy*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2002, s. 201.

⁹ Z. Żbikowska, *Kształcenie ogólnozawodowe w liceach profilowanych – charakterystyka profili kształcenia ogólnie zawodowego...*, op. cit., s. 2.

¹⁰ U. Jureszka, *Kształcenie zawodowe wobec integracji z Unią Europejską...*, op. cit., s. 160.

Wpływ powyższych działań, zwiększających aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy, podkreśla Tadeusz Majewski, zdaniem którego zmiany lub doskonalenie systemu edukacji umożliwiają zdobycie kompetencji zawodowych potrzebnych w procesie pracy przez:

- przygotowanie zawodowe osób z niepełnosprawnościami według zasad konkurencyjności i otwartości nie tylko na rynek pracy chronionej, ale również na otwarty rynek pracy,
- wyrównywanie szans edukacyjnych dzięki promocji kształcenia w szkołach ogólnodostępnych a także dzięki przystosowaniu szkół do potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnościami,
- rozwój umiejętności praktycznych i cech osobowości zawodowej, w których szczególnie ważna jest zarówno motywacja jak i aktywna postawa wobec własnych spraw zawodowych i osobistych,
- zapewnienie drożności systemu edukacji, co umożliwi przechodzenie osób z niepełnosprawnościami z jednych szkół do innych w zależności od potrzeb i możliwości psychofizycznych¹¹,
- zapewnienie integracji społecznej i zawodowej, co spowoduje zmianę postrzegania osób niepełnosprawnych na korzyść tychże.

W tym kontekście, w systemie edukacji wyróżnić trzeba kształcenie integracyjne, które, jak wcześniej wspomniano, polepszyć powinno społeczny odbiór niepełnosprawności¹², a w konsekwencji znacznie poprawić aktywność zawodową na otwartym rynku pracy. Według Zdzisławy Janiszewskiej – Nieścioruk słusznym wydaje się organizowanie - w ramach struktury szkół ogólnodostępnych - klas specjalnych – kooperacyjnych, które, poprzez intensyfikację i urozmaicenie działań integracyjnych, stworzyłyby osobom z niepełnosprawnościami szansę przygotowania zawodowego porównywalnego z tymi, jakie proponuje szkoła ogólnodostępna¹³. Nie tylko wprowadzenie zmian, ale też doskonalenie procesu kształcenia zawodowego poprawi sytuację osób z niepełnosprawnościami przez zdobycie wiedzy i umiejętności, na które istnieje zapotrzebowanie na rynku, ułatwi znalezienie pracy i utrzymanie się w strukturze zatrudnienia. Efektywność tych działań zależy również od doskonalenia systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami, a także od przystosowania systemu edukacji do otwartego rynku pracy. Nowe zadania, nastawione na wzrost aktywności

¹¹ Zob. T. Majewski, *Rehabilitacja zawodowa i zatrudnianie osób niepełnosprawnych...*, op. cit., Firkowska – Mankiewicz A, *Edukacja niepełnosprawnych w Polsce*, Instytut Filozofii i Socjologii, PAN, Polski Zespół do Badań Naukowych nad Niepełnosprawnością Intelktualną, Warszawa 1999r., Maciarz A., *Integracja społeczna dzieci niepełnosprawnych*, WSIP, Warszawa 1987, Górniewicz E., Krause A., *Od tradycjonalizmu do ponowoczesności. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, Uniwersytet Warmiński – Mazowiecki, Olsztyn 2002, Otrębski W., *System wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (Założenia, elementy, zasady organizacji)*, Fundacja Między Nami, Fundacja Środkowoeuropejskie Centrum Ekonomii Działania Społecznego FSCEDS, Lublin 1999.

¹² B. Sul, *Integracja od koncepcji do realizacji, na przykładzie Społecznego Ośrodka Szkolno – Wychowawczego w Ostrołęce*, [W:] E. Górniewicz, A. Krause (red.), *Konteksty teoretyczne. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, Uniwersytet Warmiński – Mazowiecki, Olsztyn 2003, s. 234.

¹³ Z. Janiszewska – Nieścioruk, *Możliwości i granice integracji dzieci niepełnosprawnych intelektualnie...*, op. cit., s. 214.

i konkurencyjności zawodowej, umożliwią zdobycie wiedzy i umiejętności zgodnie z indywidualnymi planem rozwoju zawodowego osób z niepełnosprawnościami i zgodnie z potrzebami rynku pracy. Marcin Garbat uważa, że czynnikami wpływającymi na zwiększenie aktywności zawodowej na rynku pracy są między innymi:

- promocja przedsiębiorczości,
- wspieranie różnych systemów szkoleń, stażów,
- tworzenie nowych miejsc pracy oraz wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, w których pracują osoby niepełnosprawne¹⁴.

Dużą rolę odgrywają również działania podejmowane w ramach programów celowych, wspierających aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami. Programy celowe umożliwiają osobom z niepełnosprawnościami nie tylko zdobycie zawodu czy dostosowanie do zawodu lub zmianę zawodu, rozwijają też zdolności przedsiębiorcze, które prowadzą do założenie własnej działalności gospodarczej.

W zakresie zwiększenia aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami ważna jest popularyzacja nietypowych form zatrudniania tych osób, a także doskonalenie programów doradczych zwiększających aktywizację bezrobotnych osób z niepełnosprawnościami, między innymi przez szkolenia z zakresu umiejętności poszukiwania pracy, wykorzystanie programów podnoszenia kwalifikacji w miejscu pracy, szkolenia ogólne i zawodowe oraz wsparcie finansowe¹⁵. Szczególną rolę w tych działaniach przypisuje się usługom świadczonym w ramach doradztwa zawodowego lub pośrednictwa pracy. Zdaniem T. Majewskiego głównym celem pośrednictwa pracy jest doprowadzenie do znalezienia zatrudnienia, zgodnie z możliwościami fizycznymi i psychicznymi osób poszukujących pracy¹⁶. System poradnictwa zawodowego powinien zatem zapewnić, w szczególności osobom z niepełnosprawnościami, pomoc psychologiczną, rehabilitacyjną i społeczną, prowadzącą między innymi do wyboru zawodu, zmiany zawodu a w szczególności uzyskania zatrudnienia, wzmożenia aktywności zawodowej i integracji społecznej oraz samoakceptacji. Nie ulega wątpliwości, że przygotowanie zawodowe stanowi podstawowy czynnik aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami. Ten fakt czyni proces przygotowania zawodowego wyznacznikiem realizacji nowych zadań społeczno – zawodowych. Z tych względów w procesie przygotowania zawodowego należałoby uwzględnić potrzebę utworzenia kompleksowego systemu specjalistycznego, który przyczynił się do łagodzenia skutków bezrobocia. Obecnie słaba lub niewielka współpraca szkolnych doradców zawodowych z doradcami lub specjalistami na rynku pracy powoduje zmniejszenie motywacji osób z niepełnosprawnościami

¹⁴ M. A. Garbat, M. Paszkowicz, *Instrumenty polityki zatrudnienia osób niepełnosprawnych-propozycje do nowego modelu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych*, Aktywizacja Zawodowa Osób Niepełnosprawnych, 2005, nr 1, s. 117.

¹⁵ Narodowy Plan Rozwoju 2013, Krajowa Strategia Zatrudnienia 2013, s. 98.

¹⁶ T. Majewski, *Rehabilitacja zawodowa i zatrudnianie osób niepełnosprawnych...*, op. cit., s. 77.

do podjęcia pracy, dostosowania zawodowego, integracji i aktywności¹⁷. Dysfunkcja systemu w zakresie zatrudnienia i aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami wskazuje na potrzebę współpracy wielu podmiotów lub utworzenia ośrodka wsparcia, który na zasadzie zadań pomocowych zwiększy aktywność osób z niepełnosprawnościami w środowisku lokalnym i na rynku pracy.

Aktywność zawodowa i zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy zależy przede wszystkim od procesu kształcenia zawodowego, którego rezultatem jest przygotowanie do wykonywania zawodu i uzyskanie kwalifikacji zawodowych. W procesie kształcenia zawodowego szczególną rolę przypisuje się jakości kształcenia zawodowego, która z kolei uwarunkowana jest zdobytą wiedzą, umiejętnościami zawodowymi, cechami osobowości zawodowej i aktywnością na rynku pracy. Na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych wpływają kompetencje zawodowe, uzyskane w procesie kształcenia zawodowego skorelowanego z rynkiem pracy i, co istotne, kształcenie zawodowe ma być elastyczne, dostosowane do oczekiwań pracodawców. Wprowadzenie elastycznego kształcenia zawodowego zwiększy konkurencyjność osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy między innymi poprzez:

- dostosowanie szkół i zakładów pracy do niepełnosprawności,
- zmniejszenie dyskryminacji, barier architektonicznych i barier społecznych,
- zwiększenie integracji na rynku pracy i w środowisku społecznym, a także
- wyrównanie szans edukacyjno - zawodowych.

Zadaniem skoordynowanego, elastycznego systemu jest zwiększenie zatrudnienia i aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami, na przykład dzięki organizowaniu w procesie edukacji kształcenia praktycznego na otwartym rynku pracy. Przyjęcie rozwiązań jakościowych, doskonalących proces przygotowania zawodowego, pozytywnie wpłynie na rozwój osobowości osób z niepełnosprawnościami oraz zapewni jej uzyskanie kwalifikacji zawodowych, porównywalnych z posiadanymi przez osoby pełnosprawne, ułatwiając tym samym zatrudnienie i aktywność zawodową na otwartym i chronionym rynku pracy. Powiązanie edukacji zawodowej z rynkiem pracy będzie stanowiło podstawę wspierania szkół ponadpodstawowych w zakresie tworzenia programów nauczania i określania wymagań programowych, organizowania warunków kształcenia praktycznego, co w efekcie uelastyczni kształcenie zawodowe. Z kolei kształcenie zawodowe na każdym etapie współrealizowane z pracodawcami zapewni zdolność absolwentów z niepełnosprawnościami do wykonywania wszystkich stanowiskowych zadań zawodowych. Skuteczność określonych zadań zależy od działań dostosowawczych, skierowanych na potrzeby i możliwości osób z niepełnosprawnościami. Działania te powinny dotyczyć między innymi:

- zintegrowania treści nauczania kształcenia teoretycznego i praktycznego z wymaganiami pracodawców rynku pracy,

---

¹⁷ J. Bartkowski, *Między stygmatyzacją a odrzuceniem. System szkolny a przygotowanie zawodowe młodych osób niepełnosprawnych*, [W:] E. Giermanowska (red.), *Młodzi niepełnosprawni – aktywizacja zawodowa i nietypowe formy zatrudnienia*, Instytut Spraw Publicznych. Program Polityki Społecznej, Warszawa 2007, s. 205.

- utworzenia warsztatów patronackich przystosowanych do osób z niepełnosprawnościami,
- zmniejszania barier architektonicznych oraz dostosowanie warunków dydaktycznych i technicznych,
- przygotowania, doskonalenia i wsparcia nauczycieli w pracy z osobami z niepełnosprawnościami,
- tworzenia indywidualnych planów/programów rozwojowych dla osób z niepełnosprawnościami, przy wsparciu specjalistów i doradców zawodowych zewnętrznych i wewnętrznych (zatrudnionych w szkołach i zakładach pracy),
- promowania integracji społecznej i zawodowej oraz wspierania zatrudnienia i aktywności zawodowej.

Powyższe działania, w przypadku osób z niepełnosprawnościami, tworzą fundamentalny związek między przygotowaniem zawodowym, a możliwością uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym. Umożliwiają też zdobycie umiejętności, na które istnieje zapotrzebowanie na rynku, zdobycie pracy i utrzymanie się w strukturze zatrudnienia, zaspokajając przy tym indywidualne potrzeby jednostki. Rzetelne zastosowanie wyżej wymienionych elementów stanowi ważną część wspierania procesu aktywności zawodowej, osób z niepełnosprawnościami wymagającą ciągłego doskonalenia w zakresie działań jakościowych oraz wzmocnienia o nowe elementy i zadania. Jest to o tyle ważne, że daje osobom z niepełnosprawnościami równe szanse na rynku pracy. Efektywność tych działań zależy nie tylko od doskonalenia systemu poprzez współpracę pomiędzy samorządami lokalnymi, pracodawcami, jednostkami kształcącymi, rodzicami oraz społecznością lokalną, ale również od przystosowania oraz otwartości systemu edukacji i zatrudnienia na specjalne potrzeby osób z niepełnosprawnościami.

Doskonalenia systemu aktywności społeczno - zawodowej osób z niepełnosprawnościami

Znaczna część wymienionych elementów elastycznego systemu edukacji i rynku pracy znalazła odniesienie w przeprowadzonych badaniach dotyczących aktywności zawodowej i wsparcia osób z niepełnosprawnościami. Uznając za szczególną potrzebę właściwego włączenia osób z niepełnosprawnościami do pracy zawodowej i ich dalszego rozwoju zawodowego przeprowadzono badania, które dotyczyły procesu edukacji osób z niepełnosprawnościami, doradztwa zawodowego i pracy, możliwości wsparcia osób z niepełnosprawnościami na drodze życia w zakresie nabywania kwalifikacji i kompetencji zawodowych. Cel i problemy badawcze ustalono w oparciu o założenia badawcze przyjęte w ramach badań własnych, a dotyczące problemów, które powinny dostarczyć odpowiedzi na pytanie: "Jaki jest stan i możliwości doskonalenia systemu aktywności społeczno - zawodowej osób z niepełnosprawnościami". W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, która

pozwoili na ustalenie prawidłowości występujących w badanej grupie i populacji¹⁸. Badaną grupę stanowiły osoby z niepełnosprawnościami określane jako "jednostkę w pełni swych praw, znajdującą się w sytuacji upośledzającej ją na skutek barier środowiskowych, zawodowych i społecznych, których nie może przezwyciężyć w taki sposób jak inni ludzie"¹⁹ oraz pracodawcy zatrudniający osoby z niepełnosprawnościami. Narzędziem, jakim posłużono się, aby osiągnąć przedmiot i cel badań był kwestionariusz ankiety, który zawierał układ pytań do określonych problemów szczegółowych²⁰. Badania ankietowe przeprowadzono za pomocą kwestionariusza ankiety i skierowano do osób z niepełnosprawnościami, absolwentów szkół branżowych I stopnia i technikum oraz do pracodawców zatrudniających osoby z niepełnosprawnościami w zakładach pracy chronionej i na otwartym rynku pracy. Badania przeprowadzono na terenie zakładów pracy w województwie lubuskim w miastach takich jak: Zielona Góra, Nowa Sól, Gorzów Wielkopolski, Żary, Szprotawa, Wschowa. Badania rozpoczęto od ustalenia słuszności wyboru szkoły i przyszelego zawodu oraz planów dotyczący dalszej kariery zawodowej absolwentów z niepełnosprawnościami²¹. Analiza materiału badawczego wykazała, że największy wpływ na wybór szkoły i zawodu miała rodzina (62%), grupy odniesienia w tym przyjaciele, koledzy, sąsiedzi, grupy aspiracyjne i grupy dysocjacyjne (24%) oraz w mniejszym stopniu rola i status jednostki (14%). Wskaźnik zadowolenia osób z niepełnosprawnościami z wybranego zawodu to ponad 70%. Zdecydowane niezadowolenie wykazało 31% absolwentów, którzy uargumentowali swoje stanowisko trudnościami w opanowaniu wiadomości z przedmiotów zawodowych teoretycznych i przedmiotów ogólnokształcących. Badani absolwenci podkreślali również, że na dokonanie wyboru kierunku kształcenia w ich przypadku wpłynęło przygotowanie zawodowe w danej dziedzinie zatrudnienia zgodne z zainteresowaniami (50%) a także brak innych kierunków kształcenia (38%), nawiązanie współpracy z przyszłym pracodawcą (4%), oraz dostosowanie kierunku do własnych możliwości psychofizycznych (7%). Uzyskane wyniki badań wskazywały również na wzrost zainteresowania wybranym zawodem w wykonywanej pracy zawodowej. Z zestawienia danych wynika, że stopień identyfikacji z zawodem stopniowo wzrasta w czasie wykonywania pracy na stanowisku i jest zależny zarówno od relacji z przełożonymi (4%), jak i współpracy w zespole (4%), adaptacji społecznej (9%) oraz możliwości planowania rozwoju zawodowego (4%). Badani absolwenci z niepełnosprawnościami podkreślili, że identyfikacja z zawodem w dużym stopniu zależy od propo-

¹⁸ K. M. Czarnecki, *Leksykon metodologiczny*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2006, s. 90.

¹⁹ T. Gałkowski, *Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej*, Warszawa 1997, Nr 3 (153), s.120.

²⁰ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych*. Strategie ilościowe i jakościowe, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2001, s. 97.

²¹ Badania absolwentów zasadniczych szkołach zawodowych (obecnie szkół branżowych I stopnia), zasadniczych szkołach zawodowych specjalnych (obecnie specjalnych szkół branżowych I stopnia) i technikach przeprowadzono zgodnie z przyjętym planem badań, w oparciu o kwestionariusz wywiadu i kwestionariusz ankiety w miastach takich jak: Zielona Góra, Nowa Sól, Gorzów Wielkopolski, Żary, Szprotawa, Wschowa.

nowanego doskonalenia zawodowego, określonego w planach rozwoju zawodowego załadu pracy. W opinii badanych pracodawców²² za brak dalszego zatrudnienia, spadek aktywności i zahamowanie rehabilitacji zawodowej odpowiadają głównie: nieakceptowanie standardów panujących w firmie, brak identyfikacji z zawodem i małe zainteresowanie doskonaleniem zawodowym.

Z materiału badawczego wynika, że absolwenci z niepełnosprawnościami planują podjęcie dalszej edukacji przede wszystkim w ramach szkoleń zawodowych (36%), w formach organizowanych przez zakład pracy (12%), oraz w liceach uzupełniających (4%) lub technikach (2%). Oceniając poziom wykonywania czynności zawodowych daje się zauważyć, że ogólnie są oni pozytywnie nastawieni do wykonywania pracy oraz pogłębiania i poszerzania wiadomości zdobytych w procesie przygotowania zawodowego (49,1%). Z badań wynika, że zdecydowane zadowolenie z wykonywanej pracy zależy od wsparcia jakie otrzymują w zakładzie pracy (10%). Wsparcie sprzyja integracji i aktywności osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy, wymaga też doskonalenia, szczególnie w obszarach indywidualnych i społecznych problemów tych osób.

Z analizy danych wynika, że absolwenci z niepełnosprawnościami otrzymują wsparcie w zakładzie pracy i najczęściej jest ono związane zarówno z organizacją pracy, wiedzą zawodową, jak i rozwiązywaniem problemów społecznych i konfliktów. W opinii znaczącej części badanych (43%) w sytuacji pomocowej, zawodowej jak i osobistej otrzymują oni niewielkie wsparcie z instytucji i organizacji działających na rynku pracy. Z danych przedstawionych w tabeli nr 1, dotyczących instytucji i organizacji wspierających osoby z niepełnosprawnościami, wynika, że największe wsparcie absolwenci otrzymują od oddziałów Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (15%), Powiatowych Urzędów Pracy (15%), Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (17%) i samorządów terytorialnych (31%). Według nich samorzady terytorialne wspierają osoby niepełnosprawne udzielając specjalistycznego poradnictwa i przyznając pomoc pieniężną. Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie realizują zadania pomocowe poprzez organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych i pomocowych oraz przyznają i wypłacają zasiłki okresowe. Oddziały Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), w ramach funduszu celowego udzielają wsparcia osobom z niepełnosprawnościami z zakresu rehabilitacji społecznej, zawodowej oraz zadań zwiększających aktywność na rynku pracy. Proponowane wsparcie finansowe dotyczy między innymi likwidacji barier architektonicznych i urbanistycznych, dofinansowania szkoleń i przekwalifikowania, zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz likwidacji barier transportowych i w komunikowaniu się²³. Niepokoi fakt, że osoby z niepełnosprawnościami w niewielkim stopniu korzystają ze wsparcia instytucji szkolących (12%), organizacji pozarządowych (10%) i Centrów Informacji Społecznej i Aktywizacji Zawodowej (5%).

²² Badania pracodawców chronionego i otwartego rynku pracy zgodnie z przyjętym planem badań, były prowadzone za pomocą kwestionariusza wywiadu w miastach takich jak: Żary, Szprotawa, Zielona Góra, Nowa Sól, Gorzów Wielkopolski, Wschowa.

²³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96, poz. 861).

Tabela 1: Instytucje i organizacje wspierające rynek pracy w opinii badanych absolwentów z niepełnosprawnościami.

Wyszczególnienie	Stopień ważności										Razem	
	Zdecydowa- nie tak		Tak		Zdecydowa- nie nie		Nie		Trudno po- wiedzieć			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
PFRON	4	15,4	8	14,8	1	6,7	18	11,6	1	7,7	32	12,2
Organizacje pozarządowe	2	7,7	1	1,9	3	20,0	16	10,3	1	7,7	23	8,7
Wojewódzki Urząd Pracy	1	3,8	1	1,9	1	6,7	17	11,0	2	15,4	22	8,4
Powiatowy Urząd Pracy	4	15,4	8	14,8	2	13,3	13	8,4	2	15,4	29	11,0
Instytucje szkolące	3	11,5	3	5,6	3	20,0	15	9,7	1	7,7	25	9,5
Samorządy terytorialne	7	26,9	18	33,3	2	13,3	19	12,3	1	7,7	47	17,9
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	3	11,5	11	20,4	1	6,7	18	11,6	3	23,1	36	13,7
Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej	1	3,8	3	5,6	1	6,7	19	12,3	0	0,0	24	9,1
Centra Informacji Społecznej i Aktywizacji Zawodowej	1	3,8	1	1,9	1	6,7	20	12,9	2	15,4	25	9,5
Ogółem	26 (100,0)		54 (100,0)		15 (100,0)		155 (100,0)		13 (100,0)		263 (100,0)	

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Przedstawione zadania instytucji i organizacji najczęściej wspierających osoby z niepełnosprawnościami mogą stanowić punkt wyjścia do szukania dalszych rozwiązań dotyczących indywidualnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami w zakresie działań pomocowych na lokalnym rynku pracy. Osoby z niepełnosprawnościami w różny sposób odczuwają potrzebę wsparcia i pomocy w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej. W zróżnicowanym zakresie korzystają też ze wsparcia w obszarze zatrudniania na rynku pracy. Jest to zależne od otrzymanego wsparcia ze strony rodzin osób z niepełnosprawnościami oraz instytucji i organizacji pomocowych, w tym świadczących usługi w obszarze edukacji, rehabilitacji i aktywności zawodowej. W obszarze wsparcia zatrudniania na rynku pracy, zdaniem badanych absolwentów, szczególne znaczenie ma pomoc w przygotowaniu

do aktywnego poszukiwania pracy (10%), poradnictwo i doradztwo zawodowe (10%), dostępność do szkoleń z integracji społecznej i zawodowej (12%), a także dostępność do szkoleń zwiększających zdolności zawodowe (15%).

Ponadto badani absolwenci z niepełnosprawnościami oczekują wsparcia w obszarze zatrudniania na rynku pracy między innymi poprzez:

- dostępność do warsztatów psychologicznych, ukierunkowanych na zwieszenia aktywności zawodowej (6%),
- dostępność do szkoleń podnoszących umiejętność pracy w grupie i współpracy w zespole (12%),
- dostępność do warsztatów pracy rozwijających alternatywne formy pracy (7%)
- pomoc w zatrudnieniu na rynku międzynarodowym (1%),
- zmianę postaw społecznych i integrację społeczną (8%),
- wsparcie finansowe w zakresie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego (5%),
- wsparcie finansowe w zakresie likwidacji barier architektonicznych (5%),
- wsparcie kompensacyjne w postaci finansowania środków rzeczowych zwiększających aktywność na rynku pracy (5%),
- wsparcie przy pracy zawodowej (1%).

Dodatkowo, badani absolwenci z niepełnosprawnościami wymieniają potrzebę przyznania środków pomocowych na podjęcie własnej działalności gospodarczej (7%). Warto podkreślić, że 27% badanych uważa, iż założenie własnej działalności jest dla nich szansą na zatrudnienie i aktywność zawodową. Przewidywalnie wiąże się to z negatywnym doświadczeniem na rynku pracy, w zakładach pracy oraz brakiem integracji i akceptacji społecznej. Duża liczba badanych (38%) uważa, że założenie własnej działalności gospodarczej wymaga ogromnego wsparcia ze strony instytucji pomocowych, którego jednak nie otrzymują. Wsparcie na założenie własnej działalności gospodarczej, w ich opinii, związane jest z uzyskaniem dotacji z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) (11%), uzyskaniem kwalifikacji i umiejętności przedsiębiorczych (27%), opracowaniem dokumentacji potrzebnej przy zakładaniu firmy (11%) i dostępem do infrastruktury instytucji wspierającej (11%). Wskazuje to wyraźnie na niechęć do zakładania własnej firmy. Ponad 43% badanych absolwentów z niepełnosprawnościami podkreśliło, że założenie własnej działalności jest trudne, wymaga wsparcia, nie zapewnia też długotrwałego zatrudnienia i aktywności na rynku pracy.

Analiza danych prowadzi do wniosku, że głównymi czynnikami wspierającymi absolwentów z niepełnosprawnościami w realizacji złożonych zadań zawodowych na rynku pracy są: pomoc instytucji zewnętrznych oraz poradnictwo zawodowe. W opinii 87% pracodawców utworzenie elastycznego systemu wspierającego osoby niepełnosprawne na rynku pracy zapewni efektywną realizację indywidualnych potrzeb, zwiększy przy tym motywację pracowników do rozwijania się w zawodzie i szukania pracy. Badani pracodawcy uważają, że posiadane przez absolwentów kwalifikacje nie w pełni odpowiadają umiejętnościom oczekiwanym na stanowisku pracy. W sytuacji wykonywania złożonych zadań po-

trzebują pomocy stanowiskowej i obecności osoby wpierającej w zadaniu. Wypełnianie zadań i obowiązków zawodowych wymaga od nich nie tylko kwalifikacji zawodowych, ale doskonalenia kwalifikacji stanowiskowych. W systemie pomocy zawodowej ważne miejsce powinny zajmować warsztaty ukierunkowane na zwiększenie aktywności na rynku pracy. W opinii badanych pracodawców najczęściej proponowaną formą doskonalenia zawodowego powinny być szkolenia z motywacji (46%), przezwycięzania trudności (31%) i wytrwałości w pokonywaniu trudności (77%). Ważnym zadaniem jest zatem wzmocnienie współpracy szkół ponadpodstawowych ze środowiskiem pracy oraz z instytucjami i organizacjami wspierającymi tak, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym zdobycie kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego zgodnie z ich możliwościami i potrzebami. Należy uregulować współpracę zakładów pracy z organizacjami oferującymi programy celowe wspierające aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. Programy celowe umożliwiają osobom z niepełnosprawnościami nie tylko zdobycie zawodu czy dostosowanie do zawodu, ale zwiększają też zdolności samooceny, sumienności, otwartości na innych czy otwartości na zmiany. Ponad 36% badanych pracodawców uważa, że w procesie przygotowania zawodowego osób z niepełnosprawnościami należy kłaść nacisk na zagadnienia z komunikacji interpersonalnej, negocjacji, motywacji i przezwycięzania trudności. W zadaniach doskonalących należy uwzględnić system zachęt dla pracodawców skłaniający ich do włączania się w proces kształcenia zawodowego. Inicjowane zmiany oraz możliwości doskonalenia procesu edukacyjno - zawodowego przyczynią się do podniesienia aktywności zawodowej i zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Dodatkowo, utworzony elastyczny system wsparcia edukacyjno - zawodowego zapewni efektywne przygotowanie zawodowe osób z niepełnosprawnościami, a także zwiększy ich aktywność zawodową i zatrudnienie na rynku pracy.

Zakończenie

Zaprezentowane rozwiązania ujęte częściowo na przykładzie województwa lubuskiego podkreślają zasadność wprowadzenia systemowych rozwiązań oraz ciągłe doskonalenie systemu edukacji zawodowej do potrzeb rynku pracy. Wyniki przedstawionych badań i ich analiza nie dają jednak wyczerpujących odpowiedzi dotyczących przygotowania osób z niepełnosprawnościami do pracy i aktywności zawodowej. Mogą być uzupełnieniem działań doskonalących system edukacji zawodowej w zakresie aktywności zawodowej i wsparcia osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy. Analiza przedstawionych wyników badań wskazuje, że obecne proponowane wsparcie cechuje jednorodność, rozumiana jako możliwość identyfikacji potrzeb zawodowych osób z niepełnosprawnościami. Osoby z niepełnosprawnościami korzystają w niewielkim stopniu ze wsparcia instytucji i organizacji wpierających działania na rynku pracy. Samorządy terytorialne oraz organy administracji rządowej monitorują problemy osób z niepełnosprawnościami i opracowują programy pomocowe. Osoby z niepełnosprawnościami mogą korzystać z ustawowego wsparcia i pomocy w zakre-

się zadań z rehabilitacji społecznej i zawodowej. Utrudniony dostęp do rozwiązań systemowych mogą mieć osoby z niepełnosprawnościami, wymagające pomocy innych. W takiej sytuacji należy utworzyć system pomocowy, który dostarczy wiedzę na temat wsparcia, dostępność do wsparcia i wsparcie indywidualne nie tylko osób z niepełno sprawnościami, ale również ich rodzin. Połączenie przedstawionych i zaproponowanych form doskonalenia systemu edukacji oraz modyfikacja przyjętych rozwiązań omówionych w części teoretycznej i badawczej doprowadzi do zwiększenia aktywności zawodowej i zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

Bibliografia

- Barczyński A., *Rehabilitacja zawodowa, jako rozwiązanie systemowe*, [w:] M. A., Paszkowicz, M. Garbat, (red.) *Osoby z niepełnosprawnościami na współczesnym rynku pracy. Ku pełnemu uczestnictwu w rynku pracy*, Zielona Góra 2015.
- Bartkowski J., *Między stygmatyzacją a odrzuceniem. System szkolny a przygotowanie zawodowe młodych osób niepełnosprawnych*, [w:] E. Giermanowska (red.), *Młodzi niepełnosprawni – aktywizacja zawodowa i nietypowe formy zatrudnienia*, Instytut Spraw Publicznych. Program Polityki Społecznej, Warszawa 2007.
- Borek J., Borek E., *Instytucje polskiego systemu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych*, [w:] J. Borek, M. Olszewski, (red.) *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*, Uniwersytet Technologiczno - Humanistyczny, Radom 2015.
- Borek J., Borek E., *Zatrudnienie i polityk rynku pracy w świetle kluczowych dokumentów strategicznych Unii Europejskiej i Polski*, [w:] Paszkowicz M. A., Hrynenko A., Pietrulewicz B., (red.), *Człowiek, społeczeństwo, gospodarka*, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne, Instytut Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauk o Pracy, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2014.
- Czarnecki K., Pietrulewicz B., *Leksykon profesjologiczny*. Praca naukowa Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne Zarząd Główny - Zielona Góra, Sosnowiec 2010.
- Czarnecki K.M., *Leksykon metodologiczny*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2006.
- Czarnecki K.M., *Profesjologia. Nauka o profesjonalnym rozwoju człowieka*, Wyższa Szkoła Humanitas, Sosnowiec 2016.
- Daszkiewicz J., *Wsparcie aktywizacji zawodowej i włączenia społecznego osób niepełnosprawnych ze środków Funduszy Europejskich na Mazowszu w perspektywie lat 2014-2020*, [W:] J. Borek, M. Olszewski, (red.) *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*, Uniwersytet Technologiczno - Humanistyczny, Radom 2015.
- Firkowska – Mankiewicz A., *Edukacja niepełnosprawnych w Polsce*, Instytut Filozofii i Socjologii, PAN, Polski Zespół do Badań Naukowych nad Niepełnosprawnością Intelktualną, Warszawa 1999.
- Galkowski T., *Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej*, Warszawa 1997, Nr 3 (153).
- Garbat M., Paszkowicz M. A., *Niepełnosprawność jako przyczyny wykluczenia z rynku pracy*, [W:] M.A. Paszkowicz, B. Ślusarz, (red.) *Nierówności społeczne a rozwój gospodarczy*, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, Zielona Góra 2016.
- Garbat M., Paszkowicz M. A., *Instrumenty polityki zatrudnienia osób niepełnosprawnych-propozycje do nowego modelu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych*, Aktywizacja Zawodowa Osób Niepełnosprawnych, 2005, nr 1.

- Górniewicz E., Krause A., *Od tradycjonalizmu do ponowoczesności. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, Uniwersytet Warmińsko – Mazowiecki, Olsztyn 2002.
- Grzywacz R., *System orzekania o niepełnosprawności w Polsce*, [w:] J. Borek, M. Olszewski, (red.) *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*, Uniwersytet Technologiczno - Humanistyczny, Radom 2015.
- Janiszewska – Nieścioruk Z., *Możliwości i granice integracji dzieci niepełnosprawnych intelektualnie*, [w:] E. Górniewicz, A. Krause (red.), *Konteksty teoretyczne. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, Uniwersytet Warmiński – Mazowiecki, Olsztyn 2003.
- Jureszka U., *Kształcenie zawodowe wobec integracji z Unią Europejską*, [w:] R. Gerlach (red.), *Kształcenie prozawodowe i zawodowe w kontekście integracji Europy*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2001.
- Kaczor S., *Pierwsza praca w życiu młodych ludzi*, (red) *Problemy profesjologii* Nr 1/2013, Półrocznik poświęcony problemom rozwoju zawodowego człowieka, Instytut Edukacji Techniczno - Informatycznej - Uniwersytet Zielonogórski, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne, Zielona Góra 2013.
- Kłowska W., *Szanse edukacji zawodowej w świetle raportu UNESCO, Edukacja – jest w niej ukryty skarb*, [W:] R. Gerlach (red.), *Kształcenie prozawodowe i zawodowe w kontekście integracji Europy*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2002.
- Maciarz A., *Integracja społeczna dzieci niepełnosprawnych*, WSIP, Warszawa 1987.
- Majewski T., *Rehabilitacja zawodowa i zatrudnianie osób niepełnosprawnych dla pracowników terenowych*, Biblioteka Miesięcznika Zakłady Pracy Chronionej, Krajowa Izba Gospodarczo – Rehabilitacyjna, Warszawa 2000.
- Nowacki T., *Podstawy dydaktyki zawodowej*, PWN, Warszawa 1980.
- Nowacki T., Wiatrowski Z., *Mały słownik pedagogiki pracy*, IKZ, Warszawa 1978.
- Ochonczenko H., *Osoby z dysfunkcją narządu ruchu*, [w:] H. Ochonczenko, M. Czerwiński, M. Garbat, (red.) *Osoby z niepełnosprawnością w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2011.
- Ochonczenko H., *Znaczenie edukacji w procesie aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w kontekście doświadczeń projektu AKIS*, *Problemy profesjologii* Nr 2/2017, Półrocznik poświęcony problemom rozwoju zawodowego człowieka, Instytut Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauki o Pracy, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne, Zielona Góra 2017.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- Olszewski M., *Aktywizacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych w projektach finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego na przykładzie usług Asystenta i Trenera Pracy*, [W:] B. Pietrulewicz, M. A. Paszkowicz, (red.) *Wybrane zagadnienia aktywności zawodowej człowieka na rynku pracy*, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne, Instytut Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauki o Pracy, Zielona Góra 2015.

- Olszewski M., *Aktywizacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych w projektach finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego na przykładzie usług agenta i trenera pracy*, [w:] B. Pietrulewicz, M.A. Paszkowicz, (red.) *Wybrane zagadnienia aktywności zawodowej człowieka na rynku pracy*, Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Profesjologicznego Instytut Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauki o Pracy, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2015.
- Otrębski W., *System wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (Założenia, elementy, zasady organizacji)*, Fundacja Między Nami, Fundacja Środkowoeuropejskie Centrum Ekonomii Działania Społecznego FSCEDS, Lublin 1999.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2001.
- Plewka Cz., *Człowiek w całościowym rozwoju zawodowym - zarys monograficzny wzbogacony ilustracją własnych badań empirycznych*, Koszalin 2016.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. nr 96, poz. 861).
- Sul B., *Integracja od koncepcji do realizacji, na przykładzie Społecznego Ośrodka Szkolno - Wychowawczego w Ostrołęce*, [W:] E. Górniewicz, A. Krause (red.), *Konteksty teoretyczne. Dyskursy pedagogiki specjalnej*, Uniwersytet Warmiński – Mazowiecki, Olsztyn 2003.
- Szeligiewicz - Urban D, *Wspomaganie rozwoju potencjału zawodowego pracowników niepełnosprawnych*, [W:] B. Pietrulewicz, M. A. Paszkowicz, (red.) *Wybrane zagadnienia aktywności zawodowej człowieka na rynku pracy*, Polskie Towarzystwo Profesjologiczne, Instytut Inżynierii Bezpieczeństwa i Nauki o Pracy, Zielona Góra 2015.
- Szlosek F., *Wstęp do dydaktyki przedmiotów zawodowych*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 1998.
- Wiatrowski Z., *Edukacja i praca w kontekście współczesnego rozwoju społeczno - gospodarczego*, (red.) *Problemy profesjologii* Nr1/2013. Półrocznik poświęcony problemom rozwoju zawodowego człowieka, Zielona Góra 2013.
- Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogika pracy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy.
- Wiśniewska A., *Kompetencje pracowników a oczekiwania pracodawców*, [w:] K. Gandziarski, B. Pietrulewicz, (red.) *Edukacja i praca. Problemy teorii i praktyki*. Wyższa Szkoła Pedagogiczno - Techniczna w Koninie, Konin 2014.

Anna Ziętek

Problemy aktywności zawodowej i wsparcia osób z niepełnosprawnościami

Artykuł porusza problemy aktywności zawodowej i wsparcia osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy. Na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami wpływają kompetencje zawodowe, uzyskane w procesie kształcenia zawodowego skorelowanego z rynkiem pracy. W artykule przedstawiono zadania doskonalące aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami. Ponadto w oparciu o badania własne podjęto próbę oceny czynników decydujących o aktywności zawodowej i wsparcia osób z niepełnosprawnościami. Uzyskane wyniki badań przeprowadzone w szkołach ponadpodstawowych województwa lubuskiego wskazały potrzebę stworzenia systemu elastycznego, pomocowego dostępnego nie tylko dla osób z niepełnosprawnościami, ale również ich rodzin.

Słowa kluczowe: przygotowanie zawodowe, kształcenie zawodowe, aktywność zawodowa, wsparcie, rynek pracy.

The on problems of professional activity of people with disabilities

The article focuses on disabled people's professional activity. The troubles they face and the support offered to them on the job market. The disabled's activity largely depends on their vocational competencies obtained during their vocational education, which was co-related with the job market. The article also presents ideas on how to activate the disabled's professional activity. Moreover, based on my own research, an attempt has been made to point out the factors influencing the disabled's activity. The research findings, based on results from secondary schools in Lubuskie Voivodeship, have shown the need for creating a flexible support system which would be accessible not only to the disabled but also their families.

Keywords: professional preparation, education professional, professional activity, labor market, vocational training.

Translated by Anna Ziętek